

درآمدهای بر آموزش تحلیل سیاسی

شورای سیاست‌گذاری آموزش

معاونت فرهنگی

سرشناسه: عزیزی، مجتبی
عنوان و نام پدیدآور: درآمدی بر آموزش تحلیل سیاسی/نویسنده مجتبی عزیزی.
مشخصات نشر: تهران: شورای سیاستگذاری ائمه جمعه، معاونت فرهنگی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری: ۳۵۶ص
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۵۰۰۴-۲۱-۲
وضعیت فهرست نویسی: فیا
موضوع: علوم سیاسی
شناسه افزوده: شورای سیاستگذاری ائمه جمعه، معاونت فرهنگی
رده بندی کنگره: ۱۳۹۲/ع۴۵۴/AN
رده بندی دیویی: ۳۲
شماره کتابشناسی ملی: ۳۱۲۳۹۵

عنوان کتاب: درآمدی بر آموزش تحلیل سیاسی

نویسنده: سید مجتبی عزیزی

ناشر: معاونت فرهنگی شورای سیاستگذاری ائمه جمعه

ویراستار و صفحه آرا: محمد جواد حسین پور

نوبت چاپ: اول، سال ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۵۰۰

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: واژه پرداز اندیشه

قیمت: اهدائی

نشانی: تهران، خیابان جمهوری اسلامی، خیابان شهید کشور دوست،

کوچه عطارد، پلاک ۴

صندوق پستی: ۱۳۱۶۵/۱۴۱

تلفن: ۷۷۶۸۰۳۴۴

فهرست مطالب

مقدمه ناشر.....	۱۲
پیش گفتار مؤلف.....	۱۴
معرفی برخی از کتب موجود.....	۱۶
معرفی اجمالی کتاب حاضر.....	۲۲

فصل اول: چستی تحلیل سیاسی.....	۲۶
اهداف فصل:.....	۲۶

مقدمه.....	۲۷
۱. چستی تحلیل سیاسی.....	۲۷
۲. نظرات مختلف در باب تعریف تحلیل سیاسی.....	۳۳
۳. تعریف لغوی و اصطلاحی.....	۳۷
۴. تحلیل سیاسی یا تحلیل‌های سیاسی.....	۴۱
۵. تحلیل سیاسی، علم یا فن یا هنر؟.....	۴۴

۴۸.....	۶. ضرورت آموزش تحلیل سیاسی
۵۵.....	سؤالات فصل
۵۶.....	فصل دوم: مبانی نظری تحلیل‌های سیاسی
۵۶.....	اهداف فصل:
۵۷.....	مقدمه
۵۸.....	توهم تحلیل سیاسی بی‌طرفانه
۶۰.....	۱. نقش جهان‌بینی و ایدئولوژی در تحلیل‌های سیاسی مکاتب مختلف
۶۴.....	۲. برخی مبانی تحلیل سیاسی مکاتب غربی
۶۴.....	۱. لیبرالیسم
۶۸.....	شاخصه‌های لیبرالیسم
۸۱.....	نابسامانی‌های لیبرال دموکراسی
۹۲.....	۲. سوسیالیسم
۹۵.....	۳. مارکسیسم
۱۰۱.....	۴. سکولاریسم
۱۰۳.....	۵. ناسیونالیسم
۱۰۵.....	۶. فاشیسم
۱۱۰.....	۷. فمینیسم
۱۱۲.....	۷. نگاه جنسیتی
۱۱۳.....	۸. درگیری زن و مرد
۱۱۳.....	۹. تلاش برای ارائه نگاه‌های زنانه
۱۱۴.....	۱۰. توجه جدی به احقاق حقوق ادعایی زنان

برخی مبانی تحلیل سیاسی از دیدگاه اسلام.....	۱۱۴
۱. ایمان و اعتقاد به غیب.....	۱۱۴
۲. توجه به روابط معنوی حاکم بر عالم.....	۱۱۵
۳. اساس حق است نه اکثریت.....	۱۱۷
۴. اصالت فرد و اجتماع.....	۱۱۸
۵. سنت‌های الهی.....	۱۱۹
۶. برد حق و باطل؛ پیروزی همیشگی حق.....	۱۲۱
۷. اعتقاد به مهدویت و انتظار فرج.....	۱۲۶
سؤالات فصل.....	۱۲۹

فصل سوم: پیش‌نیازهای تحلیل سیاسی..... ۱۳۰

اهداف فصل:.....	۱۳۰
-----------------	-----

مقدمه.....	۱۳۱
------------	-----

۱. تاریخ و پیشینه.....	۱۳۳
------------------------	-----

۲. جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی.....	۱۳۷
----------------------------------	-----

۳. ژئوپلیتیک و مشخصه‌های جغرافیایی.....	۱۴۰
---	-----

۴. سیستم‌های حکومتی (روابط قدرت در درون یک سیستم).....	۱۴۲
--	-----

(۱) فدرالیسم.....	۱۴۳
-------------------	-----

(۲) دیکتاتوری.....	۱۴۵
--------------------	-----

(۳) سلطنتی.....	۱۴۷
-----------------	-----

(۴) پارلمانی.....	۱۴۸
-------------------	-----

(۵) ریاستی.....	۱۵۰
-----------------	-----

(۶) نیمه ریاستی.....	۱۵۱
----------------------	-----

(۷) جمهوری.....	۱۵۲
-----------------	-----

(۸) جمهوری اسلامی.....	۱۵۳
------------------------	-----

۱۵۷	۵. سیاست عملی.....
۱۵۹	۶. سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی و نقش آن‌ها.....
۱۶۱	۱. سازمان ملل متحد.....
۱۶۲	۲. شورای امنیت سازمان ملل.....
۱۶۳	۳. آژانس بین‌المللی انرژی اتمی.....
۱۶۴	۴. سازمان کنفرانس اسلامی.....
۱۶۵	۷. پیمان‌ها، اتحادها و قراردادهای بین‌المللی.....
۱۶۶	۱. نام.....
۱۶۷	۲. جنبش عدم تعهد.....
۱۶۸	۳. اتحادیه اروپا.....
۱۷۰	۸. احزاب سیاسی و نهادهای سیاسی فروملی.....
۱۷۱	۹. آشنایی با سطوح تحلیل سیاسی.....
۱۷۱	(۱) چستی سطح تحلیل.....
۱۷۳	(۲) اهمیت و تأثیر سطوح تحلیل مختلف در تحلیل سیاسی.....
۱۷۶	۱۰. بیان تفصیلی هر یک از سطوح تحلیل.....
۱۷۷	۱. سطح تحلیل فردی.....
۱۸۰	۲. سطح تحلیل نهادهای فروملی.....
۱۸۲	۳. سطح تحلیل ملی.....
۱۸۳	۴. سطح تحلیل منطقه‌ای.....
۱۸۴	۵. سطح تحلیل جامعه بین‌المللی.....
۱۹۲	سوالات فصل.....

۱۹۴	فصل چهارم: شیوه‌های تحلیل سیاسی.....
۱۹۴	اهداف فصل:.....

مقدمه	۱۹۵
۱. روش توصیفی	۲۰۰
۲. روش تحلیل علی	۲۰۲
۳. استفاده از نظریه بازی‌ها	۲۰۴
• نظریه بازی‌ها چیست؟	۲۰۴
• انواع نظریه‌های بازی	۲۰۶
(۱) بازی ترسوها	۲۰۸
(۲) بازی با حاصل جمع صفر	۲۰۹
(۳) بازی دونفره با حاصل جمع صفر	۲۱۱
(۴) بازی دو نفره حاصل جمع غیر صفر	۲۱۲
(۵) معمای زندانی	۲۱۳
(۶) بازی‌های چند نفره	۲۱۴
۴. استفاده از دکترین‌ها	۲۱۶
• دکترین چیست؟	۲۱۶
• برخی از دکترین‌های مشهور	۲۱۸
I. دکترین مونروئه	۲۱۹
II. دکترین دو ستون نیکسون	۲۱۹
III. دکترین سد نفوذ یا ترومن	۲۲۱
IV. دکترین دومینو	۲۲۱
V. دکترین هوپ و چماق	۲۲۲
VI. دکترین شوک و بهت	۲۲۲
VII. دکترین جوشاندن قورباغه	۲۲۳
۵. استفاده از نظریه‌های تصمیم‌گیری	۲۲۵
۶ سناریو نویسی	۲۲۷
• نحوه ساخت سناریوها	۲۳۰

۷. پیش‌بینی ۲۳۳
۸. تحلیل آماری و ریاضی ۲۳۵
۹. تحلیل محتوایی متون و اخبار ۲۳۶
- دستگاه اول تحلیل: دستگاه قرائن ۲۳۸
- دستگاه دوم تحلیل: دستگاه تعمیم (استقراء) ۲۳۸
- دستگاه سوم تحلیل: دستگاه قاعده کلی (قیاس) ۲۳۹
- دستگاه چهارم تحلیل: دستگاه تشابه ۲۴۰
- دستگاه پنجم تحلیل: دستگاه ضرورت ۲۴۰
- دستگاه ششم تحلیل: دستگاه ایماء ۲۴۲
- دستگاه هفتم تحلیل: دستگاه مفهوم موافقت ۲۴۴
- دستگاه هشتم تحلیل: دستگاه مفهوم مخالف ۲۴۵
۱۰. تحلیل‌های رفتارگرایانه ۲۴۶
- رفتارگرایی چیست؟ ۲۴۷
- اصل اول: همسانی‌ها ۲۴۷
- اصل دوم: تأیید ۲۴۸
- اصل سوم: تکنیک‌ها ۲۴۸
- اصل چهارم: اندازه‌گیری و سنجش ۲۴۹
- اصل پنجم: ارزش‌ها ۲۴۹
- اصل ششم: هدف‌دار و منظم بودن تحقیق ۲۴۹
- اصل هفتم: علم ناب ۲۴۹
- اصل هشتم: یکپارچگی و تلفیق ۲۵۰
- نارسایی‌های رفتارگرایی ۲۵۲
۱۱. تحلیل‌های ساختاری - کارکردی ۲۵۴
- کارکردگرایی ۲۵۴
- ساختارگرایی ۲۵۸

۲۵۹	۱۲. تحلیل‌های سیستمی.....
۲۶۲	۱۳. تحلیل تطبیقی یا مقایسه‌ای.....
۲۶۳	۱۴. تحلیل تاریخی.....
۲۶۶	سوالات فصل.....
۲۶۸	فصل پنجم: گام‌های تحلیل سیاسی.....
۲۶۸	اهداف فصل:.....
۲۶۹	مقدمه.....
۲۷۱	بخش اول.....
۲۷۱	۱. انتخاب موضوع.....
۲۷۴	۲. جمع‌آوری اطلاعات و اخبار.....
۲۷۸	• انواع منابع اطلاعات.....
۲۸۰	۱. منبع آشکار و آزاد.....
۲۸۲	۲. اطلاعات انسانی:.....
۲۸۲	۳. اطلاعات ارتباطات:.....
۲۸۳	۴. اطلاعات تصویرنگاری:.....
۲۸۴	• شیوه‌های جمع‌آوری.....
۲۸۵	• ارزیابی اطلاعات و خبر.....
۲۸۶	۱- ارزیابی منبع خبر.....
۲۸۸	۲- ارزیابی کانال خبر (ارتباطات).....
۲۸۸	۳- ارزیابی محتوا.....
۲۹۱	۳. تعیین هدف و استراتژی تحلیل.....
۲۹۲	۴. انتخاب روش.....
۲۹۲	۵. جمع‌بندی تحلیل.....

۲۹۳	• موانع تحلیل سیاسی.....
۳۰۴	بخش دوم: بررسی‌های موردی.....
۳۰۴	۱. موضوع: دوم خرداد.....
۳۲۲	۲. موضوع: حمله آمریکا به عراق.....
۳۲۹	سوالات فصل.....
۳۳۰	خاتمه.....
۳۴۱	- روش تحلیل توصیفی.....
۳۴۱	- روش تحلیل علی.....
۳۴۱	- روش تحلیل استفاده از نظریه بازی‌ها.....
۳۴۲	- روش تحلیل استفاده از دکترین‌ها.....
۳۴۲	- روش تحلیل استفاده از نظریه‌های تصمیم‌گیری.....
۳۴۲	- روش تحلیل سناریونویسی.....
۳۴۳	- روش تحلیل پیش‌بینی.....
۳۴۳	- روش تحلیل آماری و ریاضی.....
۳۴۳	- روش تحلیل محتوایی متون و اخبار.....
۳۴۴	- روش تحلیل رفتارگرایانه.....
۳۴۴	- روش تحلیل‌های ساختاری - کارکردی.....
۳۴۴	- روش تحلیل سیستمی.....
۳۴۵	- روش تحلیل تطبیقی یا مقایسه‌ای.....
۳۴۵	- روش تحلیل تاریخی.....

- منابع و مأخذ ۳۴۸
- منابع فارسی: ۳۴۸
 - منابع لاتین: ۳۵۳
 - سایت‌ها: ۳۵۴

مقدمه ناشر

عن الرضا^(ع):

«...إِنَّ الْجُمُعَةَ مَشْهُدٌ عَامٌّ فَأَرَادَ أَنْ يَكُونَ لِلْأَمِيرِ سَبَبٌ إِلَى مُوَعِّظَتِهِمْ وَتَرْغِيْبِهِمْ فِي الطَّاعَةِ وَتَرْهِيْبِهِمْ مِنَ الْمَعْصِيَةِ وَتَوْقِيفِهِمْ عَلَى مَا أَرَادَ مِنْ مَصْلَحَةِ دِينِهِمْ وَدُنْيَاهُمْ وَيُخْرِجُهُمْ بِمَا وَرَدَ عَلَيْهِمْ مِنَ (الْأَفَاقِ مِنَ) الْأَهْوَالِ الَّتِي لَهُمْ فِيهَا الْمَضَرَّةُ وَالْمَنْفَعَةُ...» (وسائل الشيعة، ج ۷: ۴۴۳)

نماز جمعه فعاليتی عبادی- سياسي است که در آن دو خطبه و در سخنرانی عبادی و سياسي معادل دو رکعت نماز قرار گرفته است.^۱ پس از پیروزی انقلاب اسلامی ایران، یکی از خدمات بزرگی که نظام جمهوری اسلامی انجام داده است، اقامه نماز جمعه و برپاداشتن این فریضه الهی و توجه به آن به عنوان یک واجب دینی و یک معروف اجتماعی است که به واسطه آن بسیاری دیگر از حوائج جامعه اسلامی برطرف می‌گردد

۱. و انما جعلت الجمعة ركعتين لمكان الخطبتين (وسائل الشيعة: ج ۵، ص ۱۰، ب ۳، من أبواب صلاة الجمعة ح ۲)

و نیازهای بی‌شماری مورد توجه قرار می‌گیرد. تاکنون نیز به واسطه نماز جمعه بخش قابل توجهی از نیازهای جامعه و امهات مسائل آن به اطلاع مردم مسلمان رسانده شده است و یکی از تربیون‌های اطلاع‌رسانی و رسانه‌های عمیقاً اسلامی نظام جمهوری اسلامی بوده است.

در هر نماز جمعه دو خطبه قرائت می‌گردد که مطابق آموزه‌های دینی در خطبه دوم به مسائل روز و آنچه برای جامعه اسلامی از نگاه سیاسی پیش آمده و پیش خواهد آمد، سخن گفته می‌شود. از این رو معاونت فرهنگی شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، به منظور پربار ساختن خطبه‌های دوم نماز جمعه و وحدت رویه در تحلیل‌های سیاسی ائمه محترم جمعه، ضمن برگزاری نشست‌های آموزشی، اقدام به تألیف و تدوین کتب آموزشی نیز می‌نماید. هدف از این نشست‌های آموزشی و یا تألیفاتی که تدوین می‌گردد، البته یکسان‌سازی خطبه‌های نماز جمعه نیست، بلکه هدف آن، افزایش توان ائمه محترم جمعه در تحلیل مسائل سیاسی، روز و نیز ایجاد وحدت رویه میان آنان در برخورد با امهات مسائل سیاسی است، چراکه از نهاد نماز جمعه توقع می‌رود برای ارتقاء سطح دانش و بینش سیاسی مخاطبان خویش، از روندی اجمالاً واحد بهره‌گیرد و دچار تشتت و تفرقه و اختلاف نباشد.

به همین منظور، کتاب آموزش کنونی نیز برای تقویت دانش سیاسی ائمه محترم جمعه در آشنایی با تحلیل سیاسی و مسائل مربوط به آن در دستور کار پژوهش و نشر معاونت فرهنگی شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه قرار گرفته است. البته پر واضح است که تحلیل سیاسی، اختصاصی به ائمه محترم جمعه ندارد و از این رو کتاب حاضر می‌تواند مورد استفاده دیگر کسانی که با تحلیل سیاسی سروکار دارند قرارگیرد، اما هدف از نشر آن توسط معاونت فرهنگی شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه، ارتقاء دانش سیاسی و تقویت توان تحلیل سیاسی ائمه محترم جمعه است.

معاون فرهنگی

پیش گفتار مؤلف

تحلیل سیاسی امروز به یک نیاز عمومی تبدیل شده است. نه تنها سیاستمداران و سیاست‌پژوهان، بلکه عموم دانشجویان و البته غالب مردم امروزه نیازمند میزانی از توانایی تحلیل سیاسی هستند. با این همه، میزان تلاشی که در جهت آموزش تحلیل سیاسی به صورت مدون و مشخص صورت می‌گیرد بسیار اندک است.^۱ این در حالی است که چنین نیاز مهمی که هم برای متخصصان و هم برای عموم مطرح است، باید بیش از این مورد توجه و دقت نظر قرار گیرد.

یکی از مسائلی که به خوبی نشان از آن دارد که در زمینه تحلیل سیاسی کوتاهی جدی صورت گرفته است و کاری برای آموزش این مسأله صورت نگرفته است را می‌توان با مراجعه به کتب موجود در این زمینه دریافت. کتاب‌های موجود در باب تحلیل سیاسی و آموزش آن، متأسفانه علی‌رغم زحمات نویسندگانی که تاکنون در این باره از خود اثری

۱. در حال حاضر حتی در رشته تخصصی علوم سیاسی در دانشگاه‌های کشور نیز شاهد آن هستیم که هر چند دروس مختلفی به تحلیل مسائل سیاسی مختلف داخلی و خارجی می‌پردازند، اما درسی تحت عنوان آموزش تحلیل سیاسی برای دانشجویان این رشته وجود ندارد. به نظر می‌رسد که مطابق تصور برنامه‌ریزان درسی این رشته، دانشجویان علوم سیاسی باید تحلیل سیاسی را در لابلای دیگر دروس و در حین تحلیل مسائل مختلفی که در دروس متعدد مورد تحلیل قرار می‌گیرند، بیاموزند.

ارائه کرده‌اند، بسیار اندک، ناقص و ناتمام است. البته این ارزیابی در پی نادیده‌گرفتن سعی مشکور همه کسانی نیست که با نیتی خالصانه و در جهت افزایش توان تحلیلی و بصیرت مخاطب فارسی‌زبان به این امر همت گماشته‌اند؛ بلکه نقصان و غیرممکنی بودن این آثار، نشان‌دهنده آن است که نویسندگان محترمی که پیش از این به فکر رفع این نقیصه بوده‌اند، به خوبی دریافته بوده‌اند که این حیطه، نیازمند تلاشی گسترده و سعی‌ای وافر است و کتاب حاضر نیز تا حد زیادی مدیون تلاش ایشان و معترف به فضل تقدم و تقدم فضل، برای این بزرگواران است.

نکته جالب توجه آن است که در زمینه آموزش تحلیل سیاسی، به زبان انگلیسی و عربی نیز کتب چندانی نمی‌توان یافت. این در حالی است که کتب فراوانی وجود دارد که در آنها به تحلیل مسائل سیاسی پرداخته شده است، ولی کمتر کتابی را می‌توان پیدا کرد که در آن به آموزش تحلیل سیاسی پرداخته شده باشد. این امر در کتب تخصصی رشته علوم سیاسی بیشتر جلوه‌نمایی می‌کند. در حالی که در کتب تخصصی رشته سیاسی، حتی روش‌های پژوهش در علوم سیاسی به کثرت مورد توجه قرار گرفته است و کتابهای فراوانی در این زمینه به چشم می‌خورد، اما کتاب آموزشی در باب تحلیل سیاسی حتی به زبان لاتین نیز به ندرت می‌توان یافت. شاید از منظر عالمان عربی این رشته (و نیز در کشورهای عربی) آموزش تحلیل سیاسی برای عموم مردم امر چندان مفید و کارآمدی نبوده است و بر همین اساس در حال حاضر تعداد کتب آموزش تحلیل سیاسی به زبان فارسی از زبانهای دیگر بیشتر است. البته از منظری دیگر شاید این کمبود کتب آموزش تحلیل سیاسی حاکی از آن باشد که از منظر متفکران این رشته، تحلیل سیاسی کمتر بعد آموزشی داشته است.

بر اساس آنچه ذکر شد، کتاب حاضر به عنوان اولین گام در این زمینه، تلاش خواهد کرد تا این نیاز جدی را در حد توان خویش برآورده نماید و با ارائه کتابی آموزشی، بخشی از کاستی‌های ابتدایی منابع در این زمینه را جبران نماید.

لازمه آموزشی بودن کتاب حاضر آن است که در آن تلاش گردیده تا حد توان از پیچیده‌سازی مسائل خودداری شود و آموزش تحلیل سیاسی از ابتدائیات آن آغاز شود. در تألیف این کتاب تلاش وافر صورت گرفته است تا به همه کتبی که در زمینه تحلیل سیاسی به زبان‌های فارسی، عربی و انگلیسی نوشته شده است، مراجعه شود و از دستاوردهای سابق استفاده کامل صورت گیرد. در زمینه کتب فارسی، ظاهراً همه کتب موجود مورد مطالعه و فیش‌برداری قرار گرفت و همین امر بر اعتقاد نویسندگان بر ضرورت نگاشتن کتابی اولیه در این زمینه و تکمیل تلاش‌های گذشته افزود. در مورد کتب عربی و انگلیسی آنچه بحال توجه بود، کثرت کتب تحلیل مسائل سیاسی و در عین حال کمبود جدی کتب آموزش تحلیل سیاسی بود. در ادامه این مقدمه، به اختصار برخی از کتب موجود در زمینه تحلیل سیاسی به زبان فارسی مورد معرفی اجمالی قرار می‌گیرد و سپس با روند و فصول مختلف کتاب حاضر آشنا خواهیم شد.

معرفی برخی از کتب موجود:

۱. کتاب «روش تحلیل سیاسی» به قلم سید محمد عباس‌زادگان، از جمله اولین کتب فارسی است که در این زمینه نگاشته شده است. این کتاب در شش بخش به رشته تحریر درآمده است و ابتدا مقدماتی را بیان می‌کند؛ سپس ضرورت‌ها و گام‌های تحلیل سیاسی را تشریح می‌کند. در بخش چهارم، منابع اطلاعاتی و خبری و نقش آنان در تحلیل بررسی می‌شود. لذا در این قسمت به معرفی خبرگزاری‌ها، احزاب و مطبوعات مطرح جهان پرداخته و در آخر سازمان‌های بین‌المللی و نقش آنان را ترسیم می‌نماید. در بخش پنجم، برخی واژه‌های پرکاربرد سیاسی و اصطلاحات این رشته علمی تبیین می‌گردد، تا از این رهگذر خواننده با ادبیات سیاسی آشنا شود. نگارنده در بخش ششم با طرح سؤالاتی در زمینه سیاست از خواننده می‌خواهد تا به عنوان تمرین به آنان پاسخ دهد.

۲. کتاب «روش تحلیل پدیده‌های سیاسی» به قلم غلامرضا مهدوی است که در شش بخش به بیان مطالب خود می‌پردازد. نویسنده در بخش اول کتاب، با ذکر کلیاتی تحت عناوینی همچون ضرورت، چیستی و تعریف تحلیل سیاسی، سیاست در بینش اسلام و سکولاریسم و لیبرالیسم، بحث را آغاز می‌نماید. در بخش دوم، به شکل موجز ابزارهای تحلیل سیاسی همچون شناخت مکاتب و نظام‌های سیاسی، ویژگی رهبران سیاسی و افکار عمومی و ... را معرفی می‌نماید. سپس در بخش سوم، ویژگی‌ها و خصوصیات ذهنی و روانی تحلیل‌گر سیاسی بیان می‌شود (داشتن اطلاعات، حضور ذهن، قدرت تجزیه و تحلیل و ...). نگارنده در بخش چهارم، سطوح تحلیل را بررسی می‌کند: سطح تحلیل از دیدگاه مورگان، سطح تحلیل کلان (ساختارها، کارکردها، منافع ملی)، سطح تحلیل بر اساس استنباط از قرآن. در بخش پنجم چهار اصل ارتباط، شتاب، تسلسل، و دومینو به عنوان اصول کلی تحلیل سیاسی به شکل مختصر تبیین شده است و در نهایت کتاب با فصل ششم به اتمام می‌رسد. در این فصل به موضوع بحران در اشکال مختلف آن پرداخته و در آخر، مدیریت بحران بیان می‌شود.

۳. کتاب «مبانی روش تحلیل سیاسی» نوشته استاد اله بادامچیان در ۲۷ درس به موضوع تحلیل سیاسی می‌پردازد. وی در این کتاب بعد از ذکر مقدمات و ضرورت آگاهی‌های سیاسی و مفاهیم واژه‌ها، به مفهوم سیاست در فرهنگ شرق، غرب و اسلام می‌پردازد. نویسنده روش‌های تحلیلی را به چهار دسته تقسیم می‌کند: روش غربی، روش تحلیل شرقی، روش‌های التقاطی و روش تحلیلی اسلامی. در نیمه دوم این کتاب، مباحث حول محور روش تحلیل سیاسی اسلام و چگونگی آن می‌گردد: علت‌شناسی، خبر و مخبر، متعلق خبر، دلالت و ... وی در نهایت به نمونه‌هایی از تحلیل در قرآن، نهج البلاغه و از دیدگاه امام^(ع) پرداخته و نمونه شرق‌زده و غرب‌زده را نیز بیان می‌کند.

۴. کتاب «شناخت و تحلیل سیاسی» نوشته جواد منصوری در سه بخش تألیف شده است. در بخش اول که خود شامل دو فصل می‌باشد، وی ابتدا به کلیات و ضرورت‌ها

نظر دارد و از ضرورت توسعه آموزش سیاسی، دشمن شناسی و ... سخن می‌گوید. در فصل دوم به موضوع دین و سیاست، سیاست در کشورهای لیبرالیستی، سوسیالیستی و جهان سوم می‌پردازد. موضوع بخش دوم کتاب شناخت و تحلیل سیاسی، عناصر سیاسی است. در فصل اول این بخش علم سیاست، معنای سیاست، پدیده سیاسی و هدف و موضوع علم سیاست مطرح می‌گردد. عوامل و عناصر مهم در شناخت سیاسی همچون تاریخ، جغرافیا، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی تبیین می‌گردد. در قسمت دوم این فصل، عوامل پیروزی انقلاب اسلامی مانند نقش رهبری، اسلام، مردم، اقتصاد و رسانه‌ها و ... بررسی می‌شود. بخش سوم بر پایه تحلیل سیاسی استوار است. ابتدا اصول شناخت پدیده‌های سیاسی مانند اصل تسلسل، علیت، شتاب بیان شده و سپس تحلیل سیاسی تعریف و چگونگی و مراحل آن ترسیم می‌شود. در نهایت ویژگی‌های تحلیل‌گر سیاسی بیان می‌شود.

۵. کتاب «تحلیل سیاسی» نوشته امیر حاجی یوسفی در دو بخش کلی است. بخش اول شامل تعریف تحلیل سیاسی و علم سیاست، انواع تحلیل سیاسی (یعنی توصیف، تبیین و تجویز) می‌باشد. در بخش دوم سخن از ابزارهای تئوریک تحلیل سیاسی، انواع فرهنگ سیاسی و رویکردهای توسعه و نوسازی به میان می‌آید. حاجی یوسفی ابزارهای تئوریک را تحلیل سیستمی، رویکرد کارکردگرایی-ساختاری و رویکرد فرهنگ سیاسی می‌داند. وی در ادامه فرهنگ‌های سیاسی را در سه بخش معرفی می‌نماید: محدود، مشارکتی و تبعی. در آخر با توضیحاتی در باب نوسازی و توسعه بخش مکتوب کتاب به پایان می‌رسد. در انتهای این کتاب در بخشی تحت عنوان کارگاه آموزش سیاسی، مدل‌هایی از تحلیل سیاسی آمده است.

۶. کتاب «درآمدی انتقادی بر تحلیل سیاسی» نوشته کالین‌های، شامل هفت فصل است. های در فصل اول با اشاره به گزینه‌های تحلیلی، معیار سادگی- پیچیدگی و استراتژی‌های تحلیلی‌ای که جریان‌های غالب در علم سیاست و روابط بین‌الملل بر آنها

استوار است، خواننده را با آنها آشنا می‌کند. در فصل دوم در پی پاسخ به دو پرسش درباره تحلیل سیاسی است:

- آیا تحلیل سیاسی باید علمی باشد؟

- منظور از اینکه تحلیل سیاسی باید علمی باشد، چیست؟

در فصل سوم پرسش مهم دیگری بررسی می‌گردد و در پی پاسخ به پرسش از رابطه میان کنش‌گران سیاسی و نهاد‌های سیاسی، میان رفتار سیاسی و بستر سیاسی و میان ساختار و کارگزاری است. در فصل چهارم به پیوستگی و ناپیوستگی در تحلیل دگرگونی سیاسی می‌پردازد. وی به استراتژی تحلیل برای مفهوم‌بندی دگرگونی، زمان‌بندی و زمان‌مندی می‌پردازد و در نتیجه‌گیری خود به عوامل ساختاری، کارگزاران فکر در تحلیل دگرگونی سیاسی می‌پردازد. در فصل پنجم به قدرت و وجوه مختلف آن پرداخته می‌شود. این قسمت بر دو نوع از این مفهوم متمرکز می‌باشد: برداشت انگلیسی - آمریکایی و برداشت مقابل آن در اروپای قاره‌ای است. در بخش پایانی این فصل چالش‌های فراروی برداشت‌ها و روایت‌های مرسوم و معمول از قدرت که از نوشته‌های میشل فوکو پاما ناشی می‌شود، مورد بحث قرار می‌گیرد. فصل ششم از مسائل مرتبط با ساختار، کارگزاری و قدرت دور شده و به موضوع رابطه میان حوزه مادی و حوزه غیرمادی توجه می‌کند. در این قسمت دو موضع ماتریالیسم و ایده‌آلیسم بیان می‌گردد. در فصل هفتم مفهوم مبهم پست مدرنیسم بحث و این نخله به عنوان بزرگترین چالش واحد فراروی استراتژی‌ها و فنون تحلیل سیاسی (چه کلاسیک، چه مدرن و معاصر، چه تفسیری، چه پزتیویستی) است. و در آخر پست مدرنیسم را تنها، شیوه‌ای برای پاسخگویی به سؤالاتی می‌داند که مایه چند دستگی تحلیل‌گران سیاسی است. در فصل نتیجه‌گیری گفته می‌شود که تحلیل سیاسی معاصر به هیچ روی نمی‌تواند در تبیین پدیده‌های سیاسی، امر سیاسی را منحصر و محدود تعریف کند. در این کتاب وی با نگاهی انتقادی، نگاه جریان مدرن و پست مدرن را به تحلیل سیاسی بیان می‌کند.

۷. کتاب «تحلیل سیاسی جدید» نوشته رابرت ا. دال می باشد. این کتاب در هشت فصل به دنبال پاسخ به شش سؤال زیر می باشد:

۱. سیاست چیست و چگونه از دیگر جوانب زندگی متمایز می گردد؟ (فصل ۲)

۲. چه شباهت ها و تفاوت هایی در سیستم های سیاسی وجود دارد؟ (فصل ۳ و ۴)

۳. نقش قدرت و آনারشی در یک سیستم سیاسی چیست؟ (فصل ۵)

۴. رفتار انسان ها در سیاست چگونه است و ممیزات تصویر انسان سیاسی چیست؟ (فصل ۶)

۵. چه شرایطی باعث ثبات، تغییر و یا انقلاب در نظام های سیاسی مختلف می شود؟ پیش شرط ها برای وجود ثبات در دموکراسی چیست؟ (فصل ۷)

۶. کدام نوع از سیستم های سیاسی بهتر است؟ و چگونه باید تفاوت سیستم های سیاسی را بررسی کرد؟ (فصل ۸)

۸. کتاب «مبانی دانش تحلیل سیاسی یا متدولوژی پلتیک» نوشته سیدعلی اکبر مسعودپور از دیگر کتب فارسی در زمینه تحلیل سیاسی است. این کتاب شامل چهار فصل می باشد. مبانی، روش، ابزار در تحلیل سیاسی و فرایند پلتیک، چهار فصل این کتاب را تشکیل می دهند. نگارنده در فصل اول کتاب خود، مبانی را بررسی می کند. مسعودپور از رابطه انسان شناسی و جامعه شناسی با علم سیاست، ضرورت فراگیری مبانی دانش سیاسی، تعریف سیاست و تاریخ آن و همچنین موضوع علم سیاست و اینکه آیا سیاست علم است، به عنوان بحث مبنایی خود یاد می کند. نویسنده در فصل بعد، یعنی فصل دوم، روش خود را طرح می کند. وی ابتدا به روش تحقیق در علوم سیاسی پرداخته و سپس فن و روش تحلیل سیاسی را تبیین می کند. وی در این فرآیند، مقدماتی چون تعریف پدیده و مراحل شکل گیری آن را ذکر می کند و سپس روش مستقیم و غیرمستقیم تحلیل پدیده های سیاسی را بیان می نماید. وی در

ادامه مراحل تحلیل را به شش قسمت متوالی تقسیم می‌نماید (شناسایی پدیده سیاسی، اتخاذ روش، جمع‌آوری اطلاعات، طرح فرضیه یا نظریه پردازی، ارزیابی و موضع‌گیری). نویسندگان در بخش سوم فصل دوم اهداف و انواع تحلیل را معرفی می‌کند. در بخش آخر این فصل نویسنده به طور مفصل به ویژگی‌های تحلیل‌گر سیاسی می‌پردازد. فصل سوم این کتاب ابزارهای تحلیل سیاسی را در پنج بخش توضیح می‌دهد: ابزار مبنایی (رابطه و انواع آن، استدلال و اقسام آن)، ابزار فیزیکی (اصطلاحات، اسناد و مدارک، رسانه‌ها و آرشیو)، ابزار مکانیکی (علوم چون انسان‌شناسی، رفتارشناسی، جامعه‌شناسی، تاریخ، جغرافیا و...)، ابزار فرایندی (جامعه و مردم، احزاب، حکومت، روابط بین‌الملل و قدرت) و نهایتاً ابزار تخریبی (دشمن‌شناسی، آسیب‌شناسی، توطئه و انحراف). در فصل‌های کتاب، نویسندگان به فرایند پلتیک می‌پردازد این فصل در واقع کارکرد نهادها و ساختارهای گوناگون را توضیح می‌دهد. جامعه، حکومت، سیاست خارجی و احزاب از جمله آنها هستند. شاخصه اصلی این کتاب تقسیم‌بندی‌های مختلف و متنوع آن می‌باشد.

۹. کتاب «چگونه تحلیل سیاسی کنیم؟» نوشته رمضان شعبانی ساروئی، شامل چهار بخش اصلی است. بخش اول کتاب مذکور همچون دیگر کتب به مبحث مبنایی تحلیل سیاسی می‌پردازد. در این بخش سخن از فواید و مزایای تحلیل سیاسی همچون ابهام‌زدایی از پدیده‌های سیاسی، پیش‌بینی آینده، تأثیرگذاری بر محیط سیاسی و هدایت جامعه به میان می‌آید. در ادامه این بخش، نویسندگان به مسئله علم، فن یا هنر بودن تحلیل سیاسی، و مقدمات و سطوح تحلیل سیاسی می‌پردازد. در بخش دوم عملیات تحلیل سیاسی تبیین می‌گردد. در این بخش مسائلی چون مراحل تحلیل، روش‌های تحلیل (توصیفی، علی، مقایسه‌ای، تحلیل محتوا)، استانداردسازی تحلیل سیاسی، توان و چالش‌های تحلیل سیاسی و چالش‌ها و آفات فراوری تحلیل‌گر سیاسی مطرح می‌شود. بخش سوم، بخش‌آشنایی با اصطلاحات سیاسی می‌باشد. خوانندگان در این فصل با مفاهیم اصطلاحاتی مانند تئوری‌ها و دکترین‌ها، مکاتب و نظام‌های سیاسی،

پیمان‌ها و سازمان‌ها، احزاب و جریانات سیاسی و ... آشنا می‌شوند. در بخش چهارم نویسنده به مصادیق تحلیل سیاسی اشاره دارد. در این بخش ابتدا ساختار نظام بین‌الملل بررسی می‌شود و با اشاره به پیشینه آن، ساختار و خصوصیات نظام کنونی بین‌المللی تشریح می‌شود. در ادامه به مسئله تقابل ایران با ایالات متحده آمریکا پرداخته و در این راستا تاکتیک‌های آمریکایی چون اسب تروا و جنگ روانی بیان می‌شود. در انتهای این قسمت نیز ریشه‌های نزاع دو نظام ایران و آمریکا تبیین می‌گردد. از دیگر مباحث طرح شده در این فصل، دست‌آوردهای انقلاب اسلامی ایران از نگاه تحلیلی است. این بخش با نگاه به استراتژی‌های مردمی و تأثیر هویتی آن به پایان می‌رسد.

معرفی اجمالی کتاب حاضر:

شایسته است که در ادامه نگاهی اجمالی به روند و فصول مختلف کتاب حاضر داشته باشیم تا خوانندگان گرامی از ابتدا با آنچه در هر فصل به بحث گذاشته خواهد شد، آشنا شوند.

کتاب «دروآمدی بر آموزش تحلیل سیاسی» مجموعه‌ای شامل پنج فصل می‌باشد. در فصل اول این کتاب به چیستی تحلیل سیاسی پرداخته و بحثی کوتاه در باب ماهیت تحلیل سیاسی ارائه می‌کنیم. در ادامه، تعاریف مختلف ارائه شده از سوی اندیشمندان علوم سیاسی را در باب «چیستی تحلیل سیاسی» مطرح می‌نماییم. پس از بیان تعاریف لغوی و اصطلاحی، در پی پاسخ به این سؤال خواهیم بود که آیا از یک پدیده سیاسی فقط و فقط یک تحلیل می‌توان ارائه کرد یا آنکه می‌توان از یک پدیده سیاسی، تحلیل‌های متعددی داشت؟ علم، فن یا هنر بودن تحلیل سیاسی، سؤال دیگری است که به دنبال پاسخ آن در این فصل هستیم. پاسخگویی به این سؤال از آن جهت اهمیت می‌یابد که هدف اصلی کتاب حاضر علاوه بر آشنایی با تحلیل سیاسی، آموزش آن است. از دیگر موضوعاتی که در ادامه بدان پرداخته خواهد شد، انواع تحلیل‌های سیاسی است، و نهایتاً فصل اول با بیان ضرورت‌های آموزش تحلیل

سیاسی به پایان می‌رسد.

در فصل دوم به مبانی نظری دخیل و تأثیرگذار در تحلیل‌های سیاسی خواهیم پرداخت. در ابتدای این فصل به نقش و اهمیت جهان‌بینی و ایدئولوژی در تحلیل‌های سیاسی مکاتب مختلف اشاره می‌شود. علت اصلی توجه به این مسئله آن است که یکی از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار در تحلیل سیاسی هر متفکری، جهان‌بینی و نگاه او به عالم هستی و چارچوب ارزشی و بینشی اوست. سپس به مبانی برخی از مکاتب غربی (همچون لیبرالیسم، سوسیالیسم، مارکسیسم، فمینیسم و...) که بر تحلیل سیاسی تأثیرگذار است، اشاره می‌کنیم. در این بخش، هدف اصلی آن است که تا حد نیاز با مبانی نظری این مکاتب که در تحلیل سیاسی متفکران آن مکتب اثر می‌گذارد، آشنا شویم. پس از آشنایی با مکاتب و اندیشه‌های غربی، به مکتب اسلام به عنوان یک مکتب الهی در بخشی جدا از دیگر مکاتب اشاره می‌شود. آنچه در این بخش مطرح خواهد شد، بیان برخی از مبانی اسلامی بر اساس تفکرات علمای مطرح شیعی معاصر است که در تحلیل سیاسی نقشی مبانی و جدی ایفا می‌کند.

در فصل سوم پیش‌نیازهای ورود به تحلیل سیاسی بیان می‌شود. اهمیت شناخت تاریخ و پیشینه مسائل و حوادث (چه در سطح بین‌الملل و چه در سطح ملی)، جامعه‌شناسی و مردم‌شناسی، ژئوپلیتیک، سیستم‌های حکومتی، سازمان‌ها و نهادهای بین‌المللی و ارتباط این مباحث با مقوله تحلیل سیاسی، پیش‌نیازهای تحلیل سیاسی به شمار می‌روند. البته بررسی سیستم‌های حکومتی و سازمان‌های بین‌المللی، نه به منظور معرفی آنها، بلکه با هدف آشنایی با روابط قدرت در این سیستم‌ها و نهادها است. با عبور از این مرحله در قسمت دوم فصل، سطوح تحلیل سیاسی معرفی می‌شود. سطح تحلیل فردی، نهادهای فروملی، ملی، منطقه‌ای و سطح تحلیل جامعه بین‌المللی این سطوح تحلیلی را تشکیل می‌دهند.

فصل چهارم کتاب آموزش تحلیل سیاسی به برخی از مهم‌ترین و مشهورترین

روش‌های تحلیل سیاسی اختصاص دارد. البته ذکر این روش‌ها به معنی منحصر کردن روش‌های تحلیل سیاسی به موارد مذکور نیست. روش‌هایی که در این فصل مورد توجه قرار می‌گیرند عبارتند از: روش تحلیل توصیفی، علی، استفاده از نظریه بازی‌ها، استفاده از دکترین‌ها، استفاده از نظریه‌های تصمیم‌گیری، سناریونویسی، پیش‌بینی، ریاضی و آمار، تحلیل محتوای متون، تحلیل رفتارگرایانه، ساختاری-کارکردی، سیستمی، مقایسه‌ای و روش تاریخی.

فصل پنجم، فصل گام‌های تحلیل سیاسی است، چرا که آنچه در این فصل مورد نظر نگارندگان می‌باشد، ارائه یک سیر اجمالی است که در بسیاری از موارد با روند تحلیل مسائل سیاسی سازگار باشد و تحلیل‌گران بتوانند در بسیاری از موارد به این سیر برای تحلیل پدیده‌ها و مسائل سیاسی اتکا کنند. نهایتاً این بخش از فصل پنجم با بررسی موانع تحلیل سیاسی پایان می‌یابد. شایان ذکر است که فصل پنجم در دو بخش کلی نگاشته شده است که در بخش اول، به گام‌های تحلیل سیاسی توجه می‌شود و در بخش دوم، دو رویداد مهم ایران و جهان تحت عنوان مطالعات موردی بررسی می‌شوند. این مطالعات موردی عبارتند از: انتخابات دوم خرداد و حمله آمریکا به عراق. در این قسمت نشان داده می‌شود که چگونه متفکران مختلف، از یک پدیده، تحلیل‌های مختلفی ارائه کرده‌اند.

از آنجا که کتاب حاضر علیرغم حجم نه چندان زیادش، با کثرت مطالب روبروست و امکان دارد این میزان از مطالب مخاطبین عام را دچار سردرگسی نماید، بخش‌هایی کتاب آموزش تحلیل سیاسی، بخشی است تحت عنوان «خاتمه» که دربرگیرنده چکیده‌ای از مطالب قبل است. در این بخش تلاش می‌شود تا گزیده‌ای از آنچه در پنج فصل گذشته بیان شده است را طرح نماییم. هدف از این کار، ارائه تصویری شفاف از زنجیره مطالب گذشته می‌باشد، چرا که تنوع و گستره متن کتاب حاضر، می‌تواند امکان سردرگمی را فراهم کند.

در آخر نویسندگان این مجموعه لازم می‌دانند تا از تمام دوستانی که در تهیه این کتاب همکاری نمودند، تقدیر و تشکر نمایند. شاید اگر همکاری معاونت فرهنگی شورای سیاست‌گذاری ائمه جمعه نبود، این تلاش‌ها به ثمر نمی‌نشست. لذا از جناب حجت‌الاسلام والمسلمین یعقوبی کمال تشکر را داشته و توفیقات روز افزون را برای ایشان از درگاه حق تعالی مسئلت داریم. همچنین لازم است از همکاری بی‌شائبه جناب حجت‌الاسلام والمسلمین غفوری، معاون سیاسی شورای مذکور که تهیه برخی از منابع بدون هماهنگی با ایشان میسر نبود، تشکر وافر صورت گیرد.

و الحمد لله رب العالمین

سیدمجتبی عزیزی

حجت الله نوری ساری